

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Warszawie

**Wojna
polsko-
-bolszewicka
1919–1921**

**BIJ
BOLSZEWIKA**

Kalendarium

1919

- 5 stycznia** → Armia Czerwona wkroczyła do Wilna.
-
- 14 lutego** → Początek wojny polsko-sowieckiej. Pierwsze starcia oddziałów Wojska Polskiego i bolszewików na Białorusi i Polesiu.
-
- 21 kwietnia** → Po trzech dniach walk, rozpoczętych brawurową akcją kawalerii płk. Władysława Beliny-Prażmowskiego, polskie oddziały zajęły Wilno.
-
- 18 maja** → Początek polskiej ofensywy w Galicji Wschodniej.
-
- 8 sierpnia** → Wojsko Polskie zdobyło Mińsk.
-
- 21 listopada** → Rada Najwyższa Konferencji Pokojowej w Paryżu przyznała Polsce 25-letni mandat nad Galicją Wschodnią pod nadzorem Ligi Narodów.
-
- 30 grudnia** → Podpisano polsko-łotewskie porozumienie wojskowe dotyczące wspólnej akcji zaczepnej przeciwko Armii Czerwonej.
-

1920

- 3 stycznia** → Pomimo ostrego mrozu i obfitych opadów śniegu polskie wojska przekroczyły zamarznąłą rzekę Dźwinę i zdobyły Dyneburg. Niebawem miasto zostało przekazane Łotyszom.
-
- 24 kwietnia** → Podpisano konwencję wojskową pomiędzy Polską i reprezentującym Ukraińską Republikę Ludową Semenem Petlurą, dotyczącą ścisłej współpracy militarnej w wojnie z Rosją sowiecką.
-

- 25 kwietnia** → Początek „wyprawy kijowskiej”, czyli polskiej ofensywy na Ukrainie.
-
- 7 maja** → Wojsko Polskie dowodzone przez gen. Edwarda Rydza-Śmigłego wkroczyło do Kijowa.
-
- 14 maja** → Front Zachodni Armii Czerwonej pod dowództwem Michaiła Tuchaczewskiego rozpoczął kontrofensywę bolszewicką na Białorusi.
-
- 27 maja** → 1 Armia Konna, dowodzona przez Siemiona Budionnego, weszła do walki z Polakami. Był to początek kontrofensywy bolszewickiego Frontu Południowo-Zachodniego na Ukrainie.
-
- 5 czerwca** → Oddziały Siemiona Budionnego przełamały polskie pozycje na Ukrainie.
-
- 10 czerwca** → Wojsko Polskie dowodzone przez gen. Edwarda Rydza-Śmigłego opuściło Kijów.
-
- 1 lipca** → Sejm powołał Radę Obrony Państwa. Tworzyli ją: Naczelnik Państwa Józef Piłsudski, marszałek Sejmu, 10 posłów wybranych przez Sejm, premier, 3 ministrów wybranych przez rząd oraz 3 przedstawiciele armii wybranych przez Naczelnego Wodza.
-
- 4 lipca** → Początek generalnej ofensywy bolszewickiego Frontu Zachodniego przeciwko Polsce. W wyniku przerwania linii obronnych nastąpił odwrót wojsk polskich na całym froncie.
-
- 7 lipca** → Powstanie Armii Ochotniczej pod dowództwem gen. Józefa Hallera. W jej szeregi w ciągu prawie trzech miesięcy dobrowolnie zgłosiło się ponad sto tysięcy osób. Werbunkowi towarzyszyła szeroka akcja zbiórki środków finansowych na rzecz Armii Ochotniczej.
-
- 11 lipca** → Armia Czerwona wkroczyła do Mińska.
-
- 12 lipca** → Rząd litewski podpisał z Rosją Sowiecką traktat, który przewidywał przekazanie stronie litewskiej Wilna. W zamian Litwa zgodziła się na przemarsz wojsk sowieckich przez jej terytorium.
-
- 14 lipca** → Armia Czerwona zajęła Wilno, a następnie w sierpniu przekazała miasto w ręce Litwinów.
-

- 23 lipca** → Rozkaz głównodowodzącego Armii Czerwonej Siergieja Kamieniewa: Front Zachodni miał uderzyć i zdobyć Warszawę, natomiast Front Południowo-Zachodni opanować Lwów.
-
- 24 lipca** → Powstał Rząd Obrony Narodowej pod przewodnictwem Wincentego Witosa.
-
- 25 lipca** → Sowiecka 1 Armia Konna przerwała front polski pod Brodami i przystąpiła do oblężenia Lwowa.
-
- 28 lipca** → Armia Czerwona wkroczyła do Białegostoku.
-
- 30 lipca** → W Białymstoku został utworzony prosowiecki komunistyczny Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski. Tworzyli go: Julian Marchlewski, Edward Próchniak, Feliks Dzierżyński, Feliks Kon i Józef Unszlicht.
-
- 1 sierpnia** → Armia Czerwona wkroczyła do Brześcia nad Bugiem.
-
- 11 sierpnia** → Bolszewicy doszli do Wisły.
-
- 12 sierpnia** → Armia Czerwona pod dowództwem Tuchaczewskiego zaatakowała przedmieścia Warszawy. Bolszewicy natarli na Płock, Toruń i Włocławek.
-
- 13 sierpnia** → Początek Bitwy Warszawskiej. Dramatyczne walki Wojska Polskiego na przedmieściach stolicy o Radzymin, Ossów, Nieporęt i Okuniew.
-
- 14 sierpnia** → Początek walk nad Wkrą na północnym Mazowszu, prowadzonych przez 5 Armię gen. Władysława Andersa.
-
- 15 sierpnia** → Przeciwuderzenie oddziałów Wojska Polskiego pod dowództwem gen. Lucjana Żeligowskiego odbiło z rąk sowieckich Radzymin pod Warszawą.
-
- 16 sierpnia** → Kluczowe dla całej wojny kontruderzenie polskich wojsk znad rzeki Wieprz na tyły Frontu Zachodniego Michała Tuchaczewskiego.
-
- 18 sierpnia** → Rozpoczął się generalny odwrót większości wojsk sowieckich z okolic Warszawy w kierunku północno-wschodnim.
-

- 19 sierpnia** → Wojsko Polskie wkroczyło do Brześcia.
-
- 20 sierpnia** → Początek odwrotu Armii Czerwonej na Froncie Południowo-Zachodnim.
-
- 22–24 sierpnia** → Polskie wojska wkroczyły do Łomży i Białegostoku.
-
- 31 sierpnia** → Polskie zwycięstwo nad 1 Armią Konną w bitwie pod Komarowem w okolicach Zamościa, największym starciu kawaleryjskim w całej wojnie z bolszewikami. Pokonane wojska Budionnego wycofały się na wschód.
-
- 1 września** → Polskie wojska wkroczyły do Suwałk.
-
- 1–3 września** → Walki polsko-litewskie na obszarze Suwałk, Sejn i Augustowa.
-
- 16 września** → Oddziały Wojska Polskiego zajęły Łuck i Równe na Ukrainie.
-
- 20–26 września** → Podczas bitwy nad Niemnem polskie wojska zadały decydujący cios Armii Czerwonej. Była to ostatnia wielka bitwa całej wojny polsko-bolszewickiej.
-
- 21 września** → Rozpoczęcie konferencji pokojowej w Rydze.
-
- 9 października** → Dywizja gen. Lucjana Żeligowskiego, działając w tajnym porozumieniu z Naczelnym Wodzem Józefem Piłsudskim, a jednocześnie pozorując bunt przeciwko dowództwu polskiemu, odzyskała Wilno z rąk litewskich.
-
- 15 października** → Wojska polskie opanowały Mińsk.
-
- 18 października** → Nastąpiło zawieszenie broni na całym froncie polsko-sowieckim.
-

1921

- 18 marca** → W Rydze został podpisany traktat pokojowy pomiędzy Polską a Rosją sowiecką.
-

Polskie wojsko (105 Pułk Artylerii) w zajętych Pińsku, marzec 1919 r. || NAC

Naczelnik Państwa Józef Piłsudski witany przez ludność przy Ostrej Bramie w Wilnie, 27 kwietnia 1919 r. || NAC

Przegląd wojska dokonany przez Józefa Piłsudskiego po zajęciu Wilna || NAC

Wojska polskie przed katedrą w Wilnie, 1919–1920 r. || CAW

Karabiny maszynowe 35 pułku piechoty pod Łunińcem. Widoczny ciężki karabin maszynowy 8 mm Schwarzlose wz. 1907/12, lipiec 1919 r. || CAW

1 Pułk Ułanów Krechowieckich na Wołyniu, 25 sierpnia 1919 r. || CAW

Pociąg pancerny podczas działań wojennych, 1919/1920 r. || CAW

Personel 9 Eskadry Lotniczej na lotnisku w Dubnie. W kabinie samolotu siedzą: sierż. pil. Wiktor Cymmerman i ppor. obs. Antoni Romanowski; na pierwszym planie stoją od lewej: ppor. pil. Antoni Poznański, sierż. pil. Jakub Kieroyczyk, kpr. pil. Edmund Krzyżanowski, por. obs. Józef Jędrzak, ppor. pil. Tadeusz Halewski, kpt. obs. Adam Abderman i sierż. pil. Józef Dąbrowski, grudzień 1919 r. || CAW

Polska warta przy wejściu do zdobytego fortu w Dźwińsku (Dynenburgu), 1920 r. || NAC

JÓZEF
PIŁSUDSKI

G.I.Ā.Ō.

TORV H. „SITVKA”

KYS. SKOCZYŁAS.

Władysław Skoczylas, Józef Piłsudski, litografia barwna, 1920 r. || Domena Publiczna

Defilada artylerii polskiej w Kijowie, 9 maja 1920 r. || CAW

Sojusznicze wojska ukraińskie pod dowództwem atamana Semena Petlury (w głębi trzeci od lewej)
po wkroczeniu oddziałów wojsk polskich do Kijowa, 10 maja 1920 r. || CAW

Obraz Szarża pod Wołodarką 29.V.1920 Mikołaja Wisznickiego. Zwycięskie dla Polaków starcie z 1 Armią Konną Siemiona Budionnego w końcowym etapie tzw. wyprawy kijowskiej || Muzeum Wojska Polskiego

Proletariusze wszystkich krajów, łączcie się!

BILET WEJSCIA
do
Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Sowieckiej.

Z biletu niniejszego korzystać może każdy żołnierz armji polskiej, który ma dość wojny bratobójczej, który zrozumiał, że pokój żołnierze polscy osiągną wówczas, gdy się połączą z rewolucyjnym ludem Rosji i wspólnie z nim obalą raz na zawsze zbrodnicze rządy burżuazji i obszarników.

Okaziciela biletu niniejszego oczekuje przyjęcie braterskie ze strony armji Czerwonej.

Uwaga. Z biletu tego nie mogą korzystać oficerowie, szpiegowie, spekulanci i wogóle wrogowie ludu robotczego.

Bilet ten jest ważny do dnia 15 Lipca 1920 r.

Za biletami tym może przejść okopy armji Czerwonej każdy poszczególny żołnierz polski, zarówno jak i pluton, kompanja, bataljon—do pułku włącznie.

*Wydział Polityczny Rady Wojenno-
Rewolucyjnej Armji XVI ej.*

1 Czerwca, 1920 r.

ПРОПУСК

в Российскую Социалистическую Федеративную Советскую Республику.

Всякий командир, комиссар и красноармеец обязаны встретить по братски польского солдата, предъявившего сей пропуск и препроводить его в штаб своей части для отправки в Революционный Военный Совет 16-й Армии.

Деньги и вещи не подлежат конфискации.

Политический Отдел Революционного Военного Совета 16 Армии.

Bilet wejścia – ulotka w językach polskim i rosyjskim, nawołująca polskich żołnierzy do dezercji i przechodzenia na stronę bolszewicką, 1 czerwca 1920 r. || Domena Publiczna

Msza polowa odprawiana przez kapelana 5 Pułku Piechoty Legionów ks. Ziółkowskiego w czasie odwrotu spod Kijowa, lipiec 1920 r. || CAW

Za kogo walczysz Żołnierzu?

Ja ci powiem:

Za Twój Kraj polski wolny, kochany,

Za Twoją swobodę,

Za Twoją polską mowę,

Za twoją wieś, za Twój kościółek,

Za Twoją ziemię, za Twoją rodzinę,

Za Twoich starych rodziców, za Twoją żonę, za Twoją narzeczoną,

Za Twój własny dom, za Twój warsztat, za Twój dobytek
za Twoje bydelko, za Twoją chudobę.

Bo to wszystko odbierają bolszewicy.

Idź, broń, walcz, aby co Twoje, Tobie służyło
do użytku.

LUDU WIEJSKI!

Wolny w Wolnej Polsce Obywatelu!

Już rok przeszło oddychasz swobodnie na swojej ziemi ukochanej w dostatku i swobodzie!

Dziki hordy band krwiożerczych zbliżają się do Polski, zniszczyć wszystko, co na drodze spotkają. Nie pozwolisz, by te ni pszeniczne, odbudowane ledwo z trudem po wojnie wszechświatowej zagrody Wasze, napowrót z ziemią zrównane zostały i by na obsianych polach Waszych dziki najeźdźca swój taniec śmierci rozpoczął.

Żołnierz Polski własną pierś swoją zasłania Cię od barbarzyńskiego wroga, broni krwią własną ziemi naszych Ojców!

Nie damy tego cośmy wysiłkami, tylu ofiarami naszymi i naszych pradziadów uzyskać zdołali.

Nie damy deptać naszych urodzajnych niw, naszych tegorocznych plonów.

Chwyć za broń Ludu Wiejski, zasil szeregi Armji—nie pozwól by Ci na własnej Matce - Ziemi wróg odwieczny grób wykopał.

Wsi Polska do broni!!!

Lublin, dnia 7 lipca 1920 r.

Przeprawa przez Niemen 10 pułku artylerii lekkiej, 1920 r. || CAW

Rodacy!

Wilno dostało się w chciwe szpony bolszewickie.

Nawała moskiewska przy współdziałaniu prusaków przysuwa się coraz bliżej do granic Kongresówki.

Czyż mamy czekać, dopóki wróg nie stanie u bram Warszawy i nie zatopi w rzekach krwi dopiero co odzyskanej niepodległości naszej? O nie, postokroć nie! Winniśmy pośpieszyć śmiało na spotkanie przeciwko temu wrogowi, niosącemu nam hańbę, niewolę i nędzę ostateczną. WINNIŚMY STANAĆ JAKNAJSZYBCIEJ Z NIM OKO W OKO. Niema ani jednej chwili do stracenia, bo wróg nieublagany naszej wolności PRAGNIE ZAGARNAĆ JAKNAJPRĘDZEJ ZIEMIE POLSKIE.

A więc niech wszyscy, komu droga jest Ojczyzna nasza, kto nie chce Jej wydać na nowy łup moskiewskich najeźdźców, spieszy do szeregów DYWIZJI LITEWSKO-BIAŁORUSKIEJ, SPECJALNIE DLA WALKI Z WOJSKAMI MOSKIEWSKIEMI I OBRONY KRESÓW PRZED NIEMI TWORZONEJ.

Tylko broniąc kresów, bronić będziemy najsukuczniej samej Kongresówki i SERCA POLSKI — WARSZAWY.

DO SZEREGÓW WIĘC!

Wydział Werbunkowy
Dywizji Litewsko-Białoruskiej

(Długa 50).

Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski w Wyszkanie.

Na zdjęciu: Feliks Dzierżyński, Julian Marchlewski, Feliks Kon, 10 sierpnia 1920 r. || CAW

WOLNOŚĆ BOLSZEWICKA

OBIECALI BOLSZEWICY
 DAMY WAM POKÓJ
 DAMY WAM WOLNOŚĆ
 DAMY WAM ZIEMIĘ
 PRACĘ I CHLEB -

NIKCZEMNIE OSZUKALI
 ROZPĘTALI WOJNĘ
 Z POLSKĄ
 ZAMIĄST WOLNOŚCI DALI
 PIĘŚĆ - ZAMIĄST ZIEMI
 - REKWIZYCJE
 ZAMIĄST PRACY - NĘDZĘ
 ZAMIĄST CHLEBA - GŁÓD -

M. S. WOJSK. WYDZIAŁ PROPAGANDY

Komunistyczna Partja Robotnicza Polski.

Na ulicę, towarzysze! Pod sztandary Komunistycznej Partji Robotniczej Polski!

Kto chce walki rewolucyjnej, a nie ugody i zdrady frackiej.

Kto jest przeciw wojnie z robotniczą Rosją i robotniczą Ukrainą.

Kto chce wyzwolenia klasy robotniczej.

Kto chce Polskiej Republiki Rad Robotniczych ten niechaj staje w szeregach pochodu Komunistycznego.

KOMITET WARSZAWSKI

Komunistycznej Partji Robotniczej Polski.

BIBLIOTEKA
BN
NARODOWA

Dekret o wolności.

Towarzysze! Wkrótce wolność błysnie
Ziemię damy wam, odzież i chleb
(Lecz tymczasem, gdy kto słówko piśnie:
Kula w łeb!)

Towarzysze! Będziecie szczęśliwi
Kto nie wierzy – ten dureń i kiep
(Lecz tymczasem – kto się tylko skrzywi:
Kula w łeb!)

Generał Tadeusz Jordan Rozwadowski (1866–1928), szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego podczas Bitwy Warszawskiej w 1920 r. || NAC

Generał Józef Haller (1873–1960), Generalny Inspektor Armii Ochotniczej w 1920 r., dowódca Frontu Północnego, przewodniczący Obywatelskiego Komitetu Wykonawczego Obrony Państwa || NAC

Sztab Armii Ochotniczej w auli Politechniki Warszawskiej, autor nieznan, Warszawa 1920 r. || Muzeum Niepodległości

Bij bolszewika – polski plakat propagandowy, 1920 r. || Domena Publiczna

Oddział kosynierów Stowarzyszenia Robotników Niezależnych defiluje przed gen. Józefem Hallerem w dniu święta Armii Ochotniczej. Warszawa, 18 lipca 1920 r. || CAW

Bohaterowie, na Warszawę! – plakat bolszewicki (podpisany przez Lwa Trockiego) wzywający żołnierzy bolszewickich do zajęcia Warszawy, sierpień 1920 r. || AAN

Wymarsz warszawskiej młodzieży gimnazjalnej na front. Warszawa-Praga, sierpień 1920 r. || CAW

Jan Nowiński, chłopiec ochotnik w umundurowaniu z karabinem w ręce, 1920 r. || NAC

Ochotniczy oddział kobiety podczas musztry wojskowej, 1920 r. || NAC

Dywizjon Jazdy Ochockiej, tzw. II Ochocki Szwadron Śmierci. Druga z prawej: Janina Łada-Walicka, piąty z prawej Artur Schroeder, Lwów, sierpień 1920 r. || NAC

Generał Józef Haller na froncie pod Radzyminem, sierpień 1920 r. || CAW

Opatrywanie rannego żołnierza w bitwie pod Radzyminem, 15 sierpnia 1920 r. || NAC

Żołnierze polscy na froncie pod Warszawą podczas odpoczynku, sierpień 1920 r. || CAW

Polscy żołnierze na stanowisku bojowym, karabin Schwarzlose i Mannlicher (miejsce nieznanne), 1919–1921 r. || NAC

Tyraliera oddziałów 15 Dywizji Piechoty podczas natarcia na odcinku Wiązowna–Emów, 16 sierpnia 1920 r. || CAW

Przejazd czołgów Renault FT-17 przez Mińsk Mazowiecki, 17 sierpnia 1920 r. || CAW

Przekopy uliczne i nasypy wzniesione przez obrońców Płocka, 18 sierpnia 1920 r. || CAW

Ochotnicy w okopach w obronie Włocławka, 18 sierpnia 1920 r. || Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku

Generał Władysław Sikorski odbiera raport od dowódcy baonu Dywizji Ochotniczej pod Ciechanowem, 19 sierpnia 1920 r. || CAW

Pogrzeb ks. Ignacego Skorupki i por. Ryszarda Downar-Zapolskiego w Warszawie, 17 sierpnia 1920 r. || CAW

Obraz *Bitwa pod Komarowem* Jerzego Kossaka. W bitwie stoczonyj w okolicach Zamościa 31 sierpnia 1920 r. polska kawaleria pokonała 1 Armię Konną Siemiona Budionnego. || Muzeum Wojska Polskiego

Potwór bolszewicki

Spójrz! Dwujęzyczny i dwugłowy
Koń śmierci z Moskwy kroczy nowy,

Lecz polskie ręce nie obwiły,
Ten koń—śmierć znalazł w nurfach Wisły!

Druk i wydawnictwo „Żołnierza Polskiego”, „Długa 63”

Samolot typu Breguet XIV A2 należący do 3 Eskadry Wywiadowczej i jego załoga po locie bojowym – sierż. Toruślak i por. Ratomski (w kombinezonach), październik 1920 r. || CAW

Podpisywanie traktatu preliminarnego między Polską, Rosją Sowiecką i Ukraińską SRR w pałacu Czarnogłowców w Rydze, 12 października 1920 r. || CAW

Uroczystość nadania Krzyża Walecznych miastu w obecności marszałka Józefa Piłsudskiego. Płock, 10 kwietnia 1921 r. || CAW

Dekoracja orderem Virtuti Militari i Krzyżami Walecznych uczestników walk o Płock. Marszałek Józef Piłsudski dekoruje Krzyżem Walecznych ucznia Gimnazjum Płockiego, Tadeusza Jeziorowskiego, 10 kwietnia 1921 r. II CAW